

Kəlağayı əlvan, qıyqacı...

Köhnə Əhmədliyəki "Kəlağayı muzeyi"nə getmək istədiyimi eşidən həmkarım İlqar Həsənov mənə bir əhvalat danışdı və reportajıma əlavə edə biləcəyimi söylədi.

İlqar müəllim dedi ki, 44 günlük Vətən müharibəsində könüllü olaraq cəbhəyə – hərbiçilərimizə köməyə getmiş zaqatalalı tibb bacısı Fatimə Şixəmirova neçə-neçə əsgərin yarasını sarıyıb, təxliyəsinə kömək edib. Əsgərlərimizlə Xocavənd rayonunun Böyük Tağlar kəndinə girəndə bir erməni həyətinə palçığa bulaşmış tünd mavi kəlağayı görüb. Eynilə nənəsinin anasına bağışladığı kəlağayıya oxşayan örpəyi "qənimət" götürüb. Nankor ermənilərin 30 il əvvəl qamarlayıb sahib çıxmaq istədikləri həmin kəlağayı indi Fatimə xanım davanın əziz yadigarı kimi saxlayır, başına örtməkdən qürur duyur.

Xanımlarımız milli varlıq nişanəsi olan hər şeyə, bax, belə dəyər verir. Gözəllik, ismət, həya simvolu sayılan kəlağayı da bu qəbildəndir. Hətta göydən od yağan müharibə meydanında da hərbi libaslı qızlar ona biganə qala bilmirlər.

Bəzi regionlarımızda bu baş örtüyü "çarqat" adlanır. Təbriz, Ərdəbil, Gəncə, Şamaxı, Şəki, Naxçıvan şəhərlərində, İsmayılının qədim Basqal kəndində hələ yüz illərdən üzübəri bu tip gözəl ipək örpəklər hazırlanıb. 2014-cü il noyabrın 26-da Heydər Əliyev Fondunun rəhbəri Mehriban Əliyevanın xidmətləri sayəsində Azərbaycan kəlağayı UNESCO-nun Qeyri-Maddi Mədəni İrs üzrə Repräsentativ Siyahısına daxil edilib. Beləcə, göz-könül oxşayan bu baş örtüyü xalqımıza məxsus milli-mənəvi dəyər kimi beynəlxalq səviyyədə təsdiqlənib. Sonra Mehriban xanımın dəstəyi ilə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən məxsusi "Kəlağayı faylı" hazırlanıb. Onu da deyək ki, 26 noyabr Azərbaycan Kəlağayı Günü kimi qeyd edilir.

... "Kəlağayı muzeyi"ndəyəm. Əslində, bura onun yaradılmasının təşəbbüskarı, "Mirvarid Dilbazi Poeziya Məclisi"nin sədri, saz-söz sənətinə bağlı şair Güllü Eldar Tomarlının evidir. Muzeyin ekspozisiyası 40 kvadratmetrlik zal-otağı bəzəyir. Ekspozisiyada çox qədim kəlağayılar, 200-ə qədər əntiq əşya yer alıb. Bir qisim qədim kəlağayı isə yer olmadığı üçün müvəqqəti olaraq ATV kanalında saxlanılır və bayram verilişlərində studiyaların bəzəyinə çevrilir.

Cilvəli, işvəli kəlağayılardan göz çəkmək olmur. Naxışları – baxışları adamı sehirləyir. Sanki, dil açıb danışır, min mənə daşıyır bu əlvan, zərif naxışlar. Şərq motivləri əsasında basma üsulu ilə bəzənib haşiyələnən, gözəlliyi aşlayan edən ipək kəlağayıların dünyaca şöhrətli olması fərəh doğurur.

Güllü xanım və anası Gülüstən nənə kəlağayıların özəlliklərindən maraqlı söhbətlər edirlər. Sən demə, kəlağayı armud, qoz, cır alma ağacından hazırlanmış, üzəri böyük ustalıqla oyulmuş nəbati və həndəsi təsvirlərdən ibarət qəliblərlə naxışlayırlar. "Günəş", "Səmayi-şəms", "Haşiyə", "Şax", "Buta", "Mədəhil", "Xarıbülbul", "Heyratı", "Xətayi", "Kəpənək", "Çobanyastığı", "Çiyələk" və "Aypara" naxışlar daha məşhurdur.

"Şah buta", "Saya buta", "Xırda buta" çeşnili, "Heyratı", "Soğanı", "İstiotu", "Albuxarı", "Abi", "Yələni" adlı bu möcüzəli örtüklər sənət nümunələri kimi sərgiləndə, yarmarkalarda həmişə göz oxşayıb. Ölkəmizə gələn əcnəbiləri "Bəstə-nigar", "Gəlinlik", "Qızıllı", "Mixəyi", "Noxudu", "Yaşıl-qara", "Zeytun", "Bənövşəyi", "Ağzəmin-zanbağı", "Ağzəmin-qızıllı" kəlağayılar daha çox heyratə salır.

Güllü Eldar Tomarlı ayrı-ayrı soydaşlarımızın da muzeyə təmənnəsiz kəlağayı bağışladığını razılıqla bildirir. Ardınca klassiklərimizin portretləri ilə bəzədilmiş nümunələri göstərib deyir ki, yeddi arxa dönməndən üzü bəri kəlağayı sənətini yaşadan Mürşüd Talibovun əl işləridir.

Ötən il "Mirvarid Dilbazi Poeziya Məclisi" İctimai Birliyi "Azərbaycan kəlağayı – min illərin yadigarı" adlı kitab nəşr etdirib və eyni zamanda, Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyinin vəsaiti ilə həmin adda sənədli film ekranlaşdırılıb. Bakıdakı "Pasaj-1901" sərgi salonunda iki gün, Gədəbəydə Milli Yaylaq Festivalında isə üç gün ərzində muzeyin qədimi kəlağayıları seyrçiləri heyran qoyub. Ötən il Azərbaycan Kəlağayı Günü ərəfəsində isə bu qeyri-adi muzeyin açılış mərasimi keçirilib. Tədbirdə Özbəkistandan gəlmiş 15 nəfər tanınmış elm adamı da həvəslə iştirak edib. Qonaqlar muzeyə özbək milli qadın baş örtüyünü və üstü xüsusi bəzəklə işlənmiş cilalı qab bağışlayıblar. Güllü xanım isə onların hərəsinə bir gözəl kəlağayı ərməğan edib.

Müsahibim kəlağayıya el-oba rəğbətini həm də onun çətin zəhmətlə ərəsəyə gəlməsi ilə əlaqələndirir: "Dədə-baba ustadların dediyinə görə, kəlağayı ərəsəyə gətirmək, evə təzə gələn gəlinin nazını çəkməkdən ağırdır".

Muzeydə bir saz da var. Sanki, kəlağayıların gözəlliyindən hayıl-mayıl olubmuş kimi, boynunu burub baxır. Xalq sənətimizin təəssübkeşi Güllü xanım sazı yaxşı çala bilmədiyini desə də, mənim təkidimlə möcüzəli musiqi alətini götürüb sinəsinə sıxır. Aşırıq Ələsgərdən oxuyur: "Kəlağayı əlvan, qıyqacı – üstündən basa tellərin". Onun özünün də bu mövzuda şeirləri var, amma dilə gətirmir, "Dədə Ələsgərin ruhundan ayıb olar" deyir...

Azərbaycanda kəlağayıya rəğbət nə qədər fərəhlidirsə, muzeyin Köhnə Əhmədliyə çalın-çarpaz yolları olan bir həyət evində məskunlaşması bir o qədər təəssüf doğurur. Əlbəttə, belə bir muzeyə paytaxtın mərkəzində, lap elə Azərbaycan Tarixi, Milli Xalça və ya İncəsənət muzeylərinin birində yer ayrılısa, mədəni irsin təbliği baxımından daha məqsədəuyğun olar. Bir də ki, nəyə görə Bakıda, Naxçıvanda və yaxud elə Basqal qəsəbəsində "Kəlağayı festivalı" keçirilməsin, kəlağayı satılan xüsusi mağazalar açılmasın? Düşünməyə dəyər.

**Əli NƏCƏFXANLI,
"Xalq qəzeti"**